

سرمقاله

معمار بردبار و دورانید حوزه علمیه

سر دبیر - عبدالرضا ایزدپناه

این نوشتار را با سه جستار و یک برآیند فرادیدتان می‌نهم:

یکم: شیعه بر آن است، که ریاست کلی، اصلی، جامع و عالی حوزه‌های علوم دینی؛ پاسداری از خلوص و سلامت دین؛ انجام هدایت مردم، رساندن حقیقت و معارف انسان‌ساز آن، وظیفه امامان معصوم: به عنوان اتمام حجت در همه دوران است، نیز هم در زمان حضور و در دوران غیبت. خلیفه خداوند در زمین با غیاب از حضور اجتماعی دست بسته نیست؛ چراکه خدایی که ولی کونین در زمین است، فعال مایشاء است: «وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُوبَةٌ عَلَتْ أَيْدِيَهُمْ وَوَعْتُوا بِمَا قَالُوا»؛ بر این اساس آن که در دوران غیبت وظایف حضرت را تعطیل بداند مورد لعن الاهی است: «بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ». ۲.

تأمین نیازهای موجودات اند؛ به ویژه نیازهای انسان در جهت رشد و کمال و انجام وظیفه خلیفه‌اللهی اش که: «كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»^۴ امام زمان علیه السلام، عالمان الهی و فقیهان را که پا بر سر هوس نهادند و در کار تبیین شریعت و تعالیم اهل بیت علیهم السلام و تفسیر قرآن اند و دژهای استوار در برابر دشمنان دین و قرآن و ارزش‌های انسانی می‌باشد در همه پیچ‌های نفسگیر انجام رسالتشان مورد عنایت قرار می‌دهد؟ برای این است که امام خمینی علیه السلام بارها و بارها یاری خدا و امام زمان علیه السلام را در کار انقلاب به یادها می‌آورند و در پیروزی بزرگ خرمشهر می‌گویند: «خرمشهر را خدا آزاد کرد».

و یا در شب تاریخی و سرنوشت‌ساز ۲۲ بهمن به عالمانی که نگران کشتار مردم در آمدن به خیابان و شکستن حکومت نظامی بودند و ایشان را از این دستور نهی می‌کردند، فرمودند اگر آقا فرموده باشند؛ چرا باز هم مخالفید، چه کسی غیر از ولی عصر علیه السلام توانست چنان محبوبیتی از امام خمینی علیه السلام در دل‌ها ایجاد کند که مال و جانشان را فدای انقلاب کردند و چه کسی انقلاب اسلامی را در قامت «مقاومت» در کشورهای اسلامی ظهور می‌بخشد، همه از الطاف امام زمان علیه السلام است، که به دست نایب و ولی او مقدمات ظهور تمدن مهدوی در عالم مهیا می‌گردد.

هجرت آیت‌الله حائری علیه السلام نیز اراده ولی

همان گونه که بقای آنچه در زمین است به حیات و وجود اوست، که: «لَوْلَا الْحِجَّةُ لَسَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا» داده‌های معنوی، معرفتی، هدایتی و علوم و معارف نیز به برکت وجود اوست؛ برای این که مصباح هدایت و کشتی نجات می‌باشد و حضرتش در همه حال در کار اداره و حیات و هدایت عالم و آدم است. به گفته خودشان غیبت امام زمان علیه السلام چونان پوشیده شدن خورشید با ابر است، که سود و برکات آن به زمین و زمینی‌ها می‌رسد؛ ولی خودش دیده نمی‌شود، یعنی چشم ظاهری همگان او را نمی‌بینند وقتی خداوند می‌فرماید: «إِنَّا لَخُنُّ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»^۳ حفظ قرآن و دین را خداوند از راه ولی و جانشینان خود انجام می‌دهد و امام زمان علیه السلام هم در غیبت کبرا از راه نایبان عامش رقم می‌زنند و این نگهبانی تجلی طولی است؛ یعنی خدا، حجت خدا و نایبان او. عالمان ربانی و فقیهانی که فانی در «الرحمن» اند، خداوند عرش رحمان را که دل مؤمنان است به تسخیر آن‌ها درمی‌آورد و آنان را محبوب می‌گرداند. تاریخ تشیع پر است از یاری و دست‌گیری امام زمان علیه السلام از عالمان دین در جهت حفظ قرآن و دین خدا از کجی‌ها، انحراف‌ها، تحریف‌ها و ایجاد زمینه برای اجرای شریعت الهی و ارزش‌های انسانی. امدادهای غیبی در همه هستی و در همه عرصه و گستره‌ها هر لحظه جاری است و خدا و خلیفه‌اش، هر آن در کار

عصر^ع برای گشودن فصل جدیدی در حوزه‌های علوم دینی و ظهور انقلاب اسلامی بود و چه خوش، امام خمینی^ع فرمود: که اگر آیت‌الله حائری^ع هم در این زمان می‌بود کاری می‌کرد که من انجام می‌دهم و مؤسس نیز در پاسخ استادش که فرمود به نجف بیاید گفت: «اگر می‌توانید شما به ایران بیایید، به نظر من مرکز روحانیت باید در اینجا تشکیل شود و قدرت زیادی هم داشته باشد». تا این پیش‌بینی امام معصوم^ع: «از ایران و قم معارف و آموزه‌های ناب اهل بیت^ع در عالم گسترش می‌یابد و زنان در گوشه خانه‌ها فقیه در دین می‌گردند»، محقق گردد. همین بصیرت و دوراندیشی مؤسس خردورز حوزه علمیه قم بود، که در ۲۲ بهمن انفجار نور اسلام از این سرزمین رخ نمود و آرمان دیرین عالمان دینی و اهل بیت عصمت و طهارت^ع در قامت جمهوری اسلامی برقرار شد.

دوم، حوزه‌های علوم اسلامی؛ به‌ویژه علوم اهل بیت^ع که در دوران غیبت کبرا، تربیت‌کننده نائبان عام امام^ع و وارثان رسالت‌های آل‌الله‌اند در درازنای تاریخ همیشه مورد حمله و مواجهه با نیرنگ و مکر دشمنان اسلام و تشیع قرار می‌گرفتند؛ چراکه حوزه‌های علوم دینی در همه دوران پایگاه محکم دفاع از اسلام ناب در برابر انحرافات و کجی‌ها و تحریف‌ها بود و در میان همه این دشواری‌ها

دانشی‌مردان حوزه‌های علمیة امامیه، حلال و حرام الاهی را بدون هیچ کجی و ناراستاندیشی برای مردم بیان کردند و صدها اثر گران‌سنگ در عرصه فقه، فقاقت، اخلاق، عقاید، تفسیر و حدیث به یادگار نهادند؛ میراثی سترگ که سکوی عروج و درخشش شیعه در بستر تاریخ شد و زیرساخت‌های معرفتی انقلاب اسلامی را استوار ساخت و به فرمایش امام خمینی^ع: تاریخ بیش از هزارساله تحقیق و تتبع علمای راستین اسلام گواه بر نقش و کوشش علما در بارورساختن نهال مقدس اسلام است.

حملات و نقشه‌های شوم دشمنان قرآن و اسلام، صهیونیست جهانی و پیروان بنی‌امیه در برخی از زمان‌ها آن اندازه دشوار و نفس‌گیر بود که دانشمندان نستوه نیز به شک می‌افتادند و بیم آن می‌رفت که یأس و ناامیدی، زمین‌گیرشان کند.

دوره فقیه نستوه و دوراندیشی حضرت آیت‌الله حائری یکی از سخت‌ترین دوران بود، برخی سران حوزه‌های علمیه که راهبران مشروطه بودند در دام مکر «فَرَق تَسُد» پیر انگلیس با شکست روبه‌رو شدند و برخی دیگر پس از به دار رفتن جناب شیخ فضل‌الله نوری سست و فشل گردیدند و از صحنه کنار کشیدند و رجال بزرگ دینی مشروطه‌خواه یکی پس از دیگری نیز ترور جسمی و شخصیتی شدند. دشمن در پی هدم اساس اسلام

های ترس محور و دیپلماسی حاکم بر جهان، راه اجرای اسلام ناب و ارزش‌های راستین اهل بیت^{علیهم‌السلام} را در پیش گرفتند و با انقلاب اسلامی، عرصه اجرای احکام و پیاده‌شدن ارزش‌های اسلامی و شناساندن تعالیم اهل بیت^{علیهم‌السلام} آماده کردند و به نسل امروز حوزه سپردند. امروز حوزه‌های علوم دینی با بهره‌گیری از تجربه‌ها و میراث علمی و عملی یکصدساله حوزه علمیه قم و با شناخت نیازهای معرفتی و ارزشی جهان امروز به آشکار ساختن دسیسه‌های استکبار و استعمار و صهیونیسم جهانی و نیرنگ استعمار و اذنازش برای انحراف دین که در پس هزارچهره و افکار و شعارها در شیوه‌های زیستی دلریا پنهان گشته است توانسته‌اند حقیقت الهی را فرادید اندیشه پاک‌دینان جهان قرار دهند و پایه‌های تمدن اسلامی را در جهان اندیشه و قلب مردم جهان استوار سازند و زمینه تمدن بزرگ و انسان‌ساز و الهی مهدوی را آماده کنند. فرمایش امام خمینی^{علیه‌السلام} که علما و حوزه‌ها باید با دست‌گرفتن نبض تفکر و نیاز آینده جوامع و جهان را به دست گیرند و تحولات جهانی را همیشه رصد کنند و چندین گام جلوتر از حوادث و اجرای نقشه‌های شوم استکبار، نقشه‌های دشمن را بفهمند و بخوانند و راهکارهای مناسب مقابله را آماده کنند. از سویی رهبر فرزانه وارث راستین امام خمینی^{علیه‌السلام} فرموده است: علما باید نقشه‌های دشمن را در

برآمد و این را در نابودکردن دو چیز دید: ایمان و غیرت دینی، معرفت و شناخت اسلام ناب، بر آن شدند، که حوزه‌های علوم دینی را که پایگاه گسترش معرفت ناب قرآن و تعالیم اهل بیت^{علیهم‌السلام} و پاسدار ارزش‌ها و ایمان دینی بود از بین ببرند؛ گرچه در گذشته سلاطین و شاهان در پرده و ریاکارانه در این کار بودند؛ ولی در دوره پس از مشروطه، رضاشاه و اربابانش آشکارا به مبارزه با روحانیت و معارف و مناسک اهل بیت^{علیهم‌السلام} برآمدند و دو کانون نورافشان معرفتی و ایمانی را مورد هدف قرار دادند. نهاد حوزه و نهاد عاشورا مکتب معرفتی اهل بیت^{علیهم‌السلام} و مکتب عشق و فداکاری کربلا. اگر نبود درایت عالمان ربانی و در کانون آن آیت‌الله العظمی حائری حوزه-های علمیه بی‌فروغ میشد و این دستاورد بزرگ انقلاب اسلامی پدید نمی‌آمد. او با شناخت دقیق دوران ۲۵۰ساله راهبری امامان اهل بیت^{علیهم‌السلام} و بهره‌گیری از شیوه‌های آنان در برابر نیرنگ‌ها و هجمه‌ها علیه اهل بیت^{علیهم‌السلام} و زمانشناسی دقیقی که داشت توانست در برابر اقدامات مخرب و سیاه نوکر قلدر انگلیس، کیان حوزه علمیه قم را حفظ کند و زمینه را برای ظهور دوران درخشان زعامت آیت‌الله بروجردی بر حوزه و تربیت قله‌های برافراشته تشیع امام خمینی و هم‌زمانش آماده کند. دانشی‌مردان نیک که بدون توجه به غرب حیل‌گر و متجاوز و فارغ از احتیاط-

خاستگاه و لانه آنها به هم بریزند و سنگر مبارزه را در پیرامون و خانه دشمن قرار دهند؛ چونانکه امروز می‌بینیم با درایت و نازک‌اندیشی و آینده‌نگری رهبر فرزانه و الهی‌مان آیت‌الله خامنه‌ای، آموزه‌ها و معارف انسان‌ساز و خردپذیر اهل بیت علیهم‌السلام در دنیا در حال گسترش است و کانون جهل و مکر اموی شام و سوریه را روشن کرده است و جوانان برومند سرزمین آغشته به خون شهیدان اول و ثانی را، چونان تربیت کرده است که صهیونیسم جهانی و شیطان بزرگ و کیان غرب را به مصاف میخوانند؛ و یمن سرزمین و آرمانهای اهل بیت علیهم‌السلام، امروز صهیونیسم و ارتجاع عرب را تهدید میکند و این افتخار بسیار بزرگ و دلنواز برای امروز حوزویان و آرمان دست‌نیافتنی در اندیشه دیروز حوزه‌ها بوده است.

حوزه‌های علوم دینی و همه دغدغه‌داران چگونگی استقرار تمدن مهدوی و منتظران عاشق آن حضرت؛ به‌ویژه نوحوزویان، می‌بایست فارغ از حجاب‌هایی که دشمن با استفاده از خناس‌گری و وسوسه‌های رسانه‌های غربی، عبری و عربی و فضای مجازی، آفاق پیشرفت و گسترش و مقاومت اسلامی را در دنیا و فلسطین گسترش دهند و با تبلیغ و تحکیم و بهره‌برداری از این دستاوردها، دنیا را برای ظهور عدل جهانی، بلوغ معرفتی و ارزشی و انسانی عدالت-گستر جهان آماده سازند.

در این ویژه‌نامه بر آنیم که تجربه‌های

گران‌سنگ و راهگشای حضرت مؤسس در دوره محنت و سختی را از پس حجاب‌های تاریخی برآوریم و فرادید نسل نو حوزویان قرار دهیم و رفتار علمی و اجتماعی و کنش‌های سیاسی او را در سایه‌سار شناخت هدف او و فطانت مؤمنانه و رفتار خردورزان‌ه‌اش در رسیدن به این هدف مهم، برنماییم.

سوم، همه می‌دانیم حوزه‌های علوم دینی، گذشته‌ای دیرین و پراز فراز و نشیب و عبرت و اعتبار و آموزه و تجربه دارد. نهادی که بن‌مایه‌اش الهی و دینی و رسالتش پاسداری از آموزه‌ها و ارزش‌های الهی و اسلامی بوده است. آنگاه که از دانش‌های امروز هیچ اثر و خبری نبود و هنوز آمریکا کشف نشده بود و اروپا در جهل و تاریکی فرو رفته بود، حوزه علمیه صادقین: صدها شاگرد در دانش‌های گوناگون و رشته‌های گوناگون فراتر از علوم دینی مانند ریاضی، شیمی، علوم طبیعی، زیست-شناسی، جغرافیا، هیئت، نجوم، شعر و ادب و... پروریده بود؛ ولی سوگمندان با گذشت بیش از هزارسال هنوز نه تنها تاریخ علم و علوم حوزه‌ها نوشته نشده، که تاریخ عادی حوزه و روحانیت درست نگاشته نگردیده است. اگر نبود تلاش عالمانی فرزانه، چونان آقابزرگ تهرانی و صاحب‌اعیان‌الشیعه و تنی چند از عالمان و پژوهشیان فرزانه امروز شاید نامی از آثار و کتاب‌ها و چه‌بسا اسامی علما و

دینی و حوزویان راستین می‌باشند. این ناچیز در دو دهه پیش، شماره‌ای از مجله را که به امام زمان ع و نشانه‌های ظهور و رسالت حوزویان اختصاص یافت، اشاره داشتیم حوزه‌های علوم دینی شیعه تبلور عینی و تابلو جاودانه فلسفه انتظارند و سه رسالت اساسی را باید چونان خون در پیکره حوزه‌های علوم اهل بیت ع جریان دهند:

اهتمام و اقتدا: اسوه‌گیری از آرمان‌های حضرت مهدی ع و سامان‌دادن زندگی و تلاش حوزوی و سیرت و رفتار عالم دینی و طالبان علوم حوزوی بر اساس سیره حضرت مهدی ع و راه و رسم‌گیری از آن انسان کامل؛

وراثت: پاسداشت مکتب انتظار تبیین و حراست از معارف ناب اسلامی و خرافه-زدایی از سیمای رخشان مکتب و وحی و معارف الهی؛

نیابت: بر فرازداشتن پرچم هدایت و نگاه‌داشت روح عدالت‌خواهی و ستم-ستیزی و راهبری امت اسلامی به سوی تمدن مهدوی ع و بسترسازی برای ظهور فرج؛ برای این که نیابت پذیرش همه تکالیف اسلامی علمی، سیاسی، اجتماعی، تربیتی و راهبری است و نیز بیان داشتیم، نیابت از مقوله اقدام و عمل است نه علم و حرف. نیابت، میدان‌داری و حماسه‌گستری در برابر دشمن است نه انزوا و پرده‌نشینی. نیابت شناخت زمان و

دانشمندان امامیه در دست ما نبود. همین حوزه علمیه قم با تاریخ هزارساله‌ای که دارد تنها چند اثر درباره تاریخ خودش و آثار ویژه‌ای که این حوزه نگاشته به نشر در آورده است. مجله حوزه در طول چهار دهه در کنار ثبت و ضبط تاریخ شفاهی حوزه در قالب مصاحبه با بزرگان حوزه، ویژه‌نامه‌هایی نیز درباره نخبگان و عالمان برجسته حوزه، همچون: سیدجمال‌الدین، میرزای شیرازی، نائینی، شیخ انصاری، شیخ مفید، آیت‌الله بروجردی و امام خمینی ع منتشر کرده است. در سال‌های نخستین دهه هشتاد نیز دو شماره از مجله حوزه به مؤسس حوزه علمیه حضرت آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری اختصاص یافته است و خدای را سپاس که امروز حوزه مبارکه علمیه قم و مدیران عالی آن به چنین مهمی اقدام کرده‌اند؛ امید آن که راه‌ها و راهبردهای سازنده‌های فراروی نسل نو حوزه بگشایند، انشاءالله.

● فرجام سخن

آنچه سرنوشت‌ساز است کارکرد حوزویان در پست‌دسالتگی است؛ آن هم در روزگاری که به برکت انقلاب اسلامی افق‌های جهانی به سوی ظهور حق و عدالت روشن گشته است و ستیز شیطان علیه حق تیزتر و بران‌تر می‌شود و نقطه مرکزی این ستیزه‌های شیطانی حوزه‌های علوم

نگهبان و گسترش‌دهنده انقلاب اسلامی در جهان و مبارزه شجاعانه با صهیونیسم و استکبار جهانی، آن هم با سازوکار و ابزار و شناخت‌ها و داده‌های روز را پیشه خویش کنند.

باور داشته باشیم همان‌گونه که بنیان‌گذار جمهوری اسلامی امام خمینی علیه السلام فرمود: اگر این انقلاب امروز شکست بخورد اسلام برای سال‌ها دوباره سربلند نخواهد کرد و بی‌شک ظهور فرزند فاطمه علیها السلام به تأخیر خواهد افتاد و روسیاهی دنیا و آخرت‌مان را، به همراه خواهد داشت. اعاذنا الله من شرور انفسنا و سیئات اعمالنا.

پی‌نوشت:

۱. مائده، آیه ۶۴.
۲. مائده، آیه ۶۴.
۳. حجر، آیه ۹.
۴. رحمن، آیه ۲۹.

جهان و سیاست جهان و اشراف بر حرکت تاریخ و جامعه‌هاست نه درس، تدریس، عبادت و بس. نیابت در حقیقت زعامت و رهبری عامه است؛ رهبری سیاسی، نظامی فرهنگی و اقتصادی تشیع. پاسداری از شیعه و دستاوردهای اسلام و دستاوردهای انقلاب اسلامی در برابر هجوم امواج فکرها و فرهنگ‌ها و رهزنی رسانه‌های رنگارنگ دشمنان انقلاب و اسلام است و این مهم، نه در حد هر فقیهی است که: «فَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَاحِبًا لِنَفْسِهِ، حَافِظًا لِدِينِهِ، مُخَالِفًا لِهَوَاهُ، مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ يُقَلِّدُوهُ وَ ذَلِكَ لَا يَكُونُ إِلَّا بَعْضُ فُقَهَاءِ الشَّيْعَةِ لَا جَمِيعِهِمْ»؛ این کار دین‌شناسان و فقیهانی است که افزون بر گستردگی بینش و تقوا، اهل حماسه و اقدامند، سری نترس و زبانی صریح و گویا در بیان حقایق و ارزش‌های اسلامی دارند. حوزه‌های علوم دینی امروز در صورتی نزد امام زمان علیه السلام و شهدای انقلاب سرافراز خواهند بود که در راستای انجام سه وظیفه اقتدا، نیابت و وراثت؛ حافظ و